

Protokol nahrávky*

Pamětník: Jarmila Veltrusky

Datum a místo natáčení: 1. 8. 2016, Praha

Natočil a zpracoval: Vilém Faltýnek

* Protokol nepředkládá ověřená fakta. Reprodukují informace v té podobě, jak je uvádí narátorka, a to včetně jejího hodnocení. Případné vnější faktické korekce nebo zpřesnění jsou odlišeny hranatými závorkami.

1. NAHRÁVKA	
0:00:00	<p>Narozena jako Jarmila Františka Alberta Julie Felzmannová 22. 6. 1937. Otec Adolf Felzmann byl diplomat v Anglii. Matčin otec byl Vladimír Slavík, český vyslanec v Bruselu, za války člen exilové vlády v Londýně. Její bratři byli v české armádě v Anglii. Matka Jiřina Slavíková. Otcova rodina. Otec vystudoval práva v Praze a v Paříži. Za války byl totálně nasazen a musel budovat zákopy u Prahy. Po válce se vrátil do služby na ministerstvu a byl vyslán do Londýna. Nabídku na skandinávskou zemi odmítl kvůli jazyku. – Za války otec přišel o práci a hrozilo mu totální nasazení v Německu. Měl práci v Praze, a zatímco zbytek rodiny žil v Jindřichově Hradci, on byl v Praze, měl byt na náměstí Kinských. Pak se rodina musela přistěhovat do jeho bytu. Během pražského povstání bojoval v uniformě české armády, původně doufal v zapojení do armády, ale pak se vrátil na ministerstvo a byl vyslán do Londýna (podzim 1945). Matka s dětmi (dva synové a dvě dcery) letěla za otcem do Londýna až 2. dubna 1946. Sourozenci Jiřina, Jan a Vladimír, JV je nejstarší, žije ještě Vladimír, katolický kněz. – Rodina otce pocházela z Jindřichova Hradce, o jeho rodině se moc nemluvilo. Měl výrazně staršího bratra Rudolfa. Maminka se narodila v Praze, ale rodina je z Jindřichova Hradce. Její jeden dědeček byl poslanec rakouského parlamentu. Babička Slavíková popsala podrobně historii rodiny až k Julii Rottové. JV se narodila devět měsíců po svatbě rodičů.</p>
0:11:50	<p>Nejstarší vzpomínky – dům dědečka, těsně u rybníka Vajgar. Chůva Áva (správně Marie). Když děti vyrostly, začala být na ně tvrdá. Proto byly rády, když na cestu do Anglie najali rodiče jinou, Libuši Kalinovou, rozuměly si. Později se Libuše provdala za Bohuslava Brouka. – Vztah JV s maminkou nebyl dobrý. Když otec musel rezignovat a nemohli dál držet chůvu, poslali ji rodiče do internátu, protože by to prý matka nezvládla. – Vzpomínky na válku, němečtí vojáci na Vajgaru. Osvobození: na Štefánikově náměstí se střílelo (dnešní soud byla německá kasárna). Otec šel do ulic, matka s novorozeným bratrem šla k domovníkovi, Áva s ostatními šla do sklepa – hrozný zážitek, dostala poprvé migrénu. „Dům s věžičkou“ (dnes náměstí Kinských 601/3). – Stěhování do Prahy: Do domu v Jindřichově Hradci chodili asi gestapáci, matka měla strach, zabrali jim část domu a dali rodině termín na opuštění zbývající části. Když začala JV chodit do první třídy, asi tři měsíce nato se stěhovali do Prahy. Dům v Hradci na konci války obsadili Rusové a zdevastovali ho. – Otec žil v Praze vždycky, jezdil jen na víkendy, byl vzácný, JV ho velmi měla ráda.</p>
0:23:19	<p>Školní docházka. Za války dvě různé školy, po válce se přestěhovali na Hanspaulku a chodila tam. Otec asi nebyl členem žádné politické strany, a pokud ano, nebyl aktivní. Matka byla ráda, že se otec vrátil k normální kariéře, ale nerada opouštěla rodiče. Dědeček je navštívil v roce 1946 v Londýně. JV měla jet v roce 1947 na návštěvu do ČSR, ale kvůli epidemii obrny se nekonalo, a o rok později to už nešlo. Neměla kamarády, odjížděla asi celkem snadno. V Anglii se jí líbilo. – Pozoruhodná cesta letadlem, přibrali cestující z jiného letu, ti museli stát v uličce! – Dojmy po příletu. Libuška vodila děti do kostela. – Jazyková bariéra: vyrovnávala se snadno. Chtěla se učit, brzy měla v diktátech nejlepší výsledky. Po třech měsících přestali brát ohled na</p>

	to, že je cizinka, nebylo to potřeba. Pokračovala dál do klášterní školy. JV se dobře učila, přeskočila primu.
0:33:30	Náboženství ji bavilo. Jen neznala věci, co ostatní: modlitby, náboženské barvy apod. Byla první z katechismu. Chůva Libuška, přišla už na Hanspaulku. Za války Ávu nemohli vyhodit. Bratr měl špatné zkušenosti s přijetím v Anglii. Rodina původně žila v představě, že se po vypršení jisté lhůty vrátí celá rodina do Československa. Únorem 1948 se to změnilo, otec byl (na ambasádě?) jeden z prvních, který rezignoval: v květnu. Do církevní školy nastoupila v září 1948. Otec velmi těžce hledal nové uplatnění. Neměl odpovídající kvalifikaci, na obyčejnou práci byl převzdělaný. Díky příteli sehnal dělnické místo v Marks & Spencer. Chudobu si tehdy neuvědomovala.
0:41:26	Klášterní škola: „Merrow Grange Convent School“ v Guildfordu v Surrey. Vybrala si ji kvůli krásné zahradě. Škola patřila řádu Ladies of Mary (Dames de Marie). Hodně se zpívalo, a protože neumí zpívat, jen němě artikulovala. Škola měla státní podporu. Patřila k žačkám, které tam trávily veškerý čas, jezdila domů jen na prázdniny. Setkání s liturgickým dramatem? Ne, ale čtenářské setkání se středověkými hrami Everyman a Secunda pastorum (anglicky The Second Shepherd Wakefield Play). Líbilo se jí, že „něco tak starého je tak blízké“. Inscenovali scény z Kupce benátského a Richarda II. Školu zakončila zkouškami (O-levels a A-levels) a v roce 1955 byla přijata do Kings College v Londýně. Volba oboru? Rozhodla se studovat a posléze učit angličtinu, pro eventualitu návratu do ČSR. Už jako prefekt v klášterní škole občas zaskakovala za učitelku latiny, uvažovala, že by byla učitelkou. Studovala anglistiku. Do té doby žila v klášteře, univerzita jí otevřela celý svět. Omezení života v klášteře: nikde žádní kluci, rodiče kamarádky ji jen jednou vzali do divadla. O prázdninách doma chodili s bratrem do kina. Domů jezdila jen na troje prázdniny (léto, Vánoce, Velikonoce) a na tři víkendy v roce. Řada dívek byly non-catholics (např. židovské). Zvyklosti v klášteře. Univerzita, doba italských kaváren, jazz.
0:55:11	V roce 1958 absolvovala angličtinu, pak rok v Institut of Education. na praxi poznala, že to dělat nikdy nebude, největší potíž měla s pubertáky. Žila doma, tatínek pracoval pro M&S, ale už v kanceláři. Matka vyráběla šperky, poskytovala v jejich bytě pronájem, pomáhali uprchlíkům. Bydlel u nich např. generál [Alois] Liška. Kontakt s českými emigranty – velmi malý. Matka chodila do nějakého svazu českých žen. Otec chodil do nějakého klubu, jednou s ním šla na přednášku jistého Veltruského. Mimo to existoval Český klub, hráli Maryšu, JV hrála hlavní roli. Matka si psala s lidmi v ČSR, ale jinak se dění ve vlasti moc nesledovalo. Otec překládal na BBC noční zprávy. Později se poznala s Karlem Brušákem z BBC (přes Veltruského). – Vzdělání v Anglii jí objevilo svět, historii, kulturu, náboženství. - Neměla mnoho přátel, výjimka spolužačka Julia Morone (naučila se vyslovovat české texty).
1:06:03	Seznámení s Jiřím Veltruským. Jako studentka pomáhala maďarským studentům, které v roce 1956 škola přijala. Seznámila se s Wiridianou Raczynskou, od ní se dozvěděla o Free Europe University in Exile ve Štrasbourku. Dostala stipendium na měsíc v létě (1957). Cílem bylo vychovat elitu pro dobu po pádu komunismu. Velmi dobré přednášky, významné osobnosti, mj. Paul Barton (Jiří Veltruský). Pozval večer studenty na víno. Poprvé se setkali. Den poté odjížděl. O rok později (1958) se to opakovalo, zajistil si delší pobyt. Trávili čas spolu. Po ročním kurzu v Institut of Education odjela 15. 7. 1959 do Paříže. Přijetí na Free Europe University, zámek v Château de Pourtalès. Veltruský vystupoval pod pseudonymem, všichni to věděli, ale ona jeho pravé jméno neznala. – Politika ji moc nezajímala. Styky s maďarskými studenty. Vnímala špatný vývoj, víc nevěděla. – Školu končila dlouhými zkouškami a titulem BA.
1:19:26	Představy o dalším uplatnění. Byla úspěšná studentka, nabízeli jí na univerzitě

	<p>research (místo odborného asistenta), ale raději odjela do Francie. Studovat na univerzitu doktorát. Musela najít důvod pro dlouhodobý pobyt ve Francii – Jiří Veltruský vymyslel, že provede komparaci českého, anglického a francouzského latinského středověkého divadla. Po roce a půl dostala nabídku z univerzity v Dijonu, aby šla učit. Vedoucí práce profesor Jacques Scherer odmítl původní téma, omezil je na studium francouzské Hry o Adamovi (Jeu d' Adam). V Čechách není známá, protože je těžko přeložitelná. Hra z konce 12. století, první, která byla v Evropě napsaná jiným jazykem než latinsky nebo řecky. V okamžiku odjezdu do Dijonu se věnovala už Adamovi.</p>
1:29:24	<p>Jiří Veltruský dostal práci pro odbory v OSN (UN). Dovolena v Itálii, s maminkou Veltruského. Ještě nebyli sezdáni. Do té doby byl Jiří Veltruský na volné noze, měl malé příjmy. JV ještě vycházela s tchyní dobře, později je rozdělilo, že nemohli mít děti. Jiří Veltruský byl ženatý, navíc nepřijal, aby JV chodila do kostela. Pro její rodinu to bylo těžké. Rozvod přišel v New Yorku, brali se den před atentátem na Kennedyho. Veltruského první manželství – prý kvůli emigraci do Ameriky. Svatba s jedinou svědkyní: Felice Jacobson. Bydleli v odborářském domě na Manhattanu. JV měla v New Yorku pokračovat na disertaci, ale věnovala se spíš překládání pro svého muže, aby mohl vystupovat OSN v angličtině. Na Jeu d' Adam pokračovala zvolna. Bylo to těžké téma, celé ze středověké francouzštiny, kterou dobře neznala. Pokud měl manžel čas, poskytoval jí cenné konzultace. Své práci se věnoval poctivě. Cestovali spolu, utratili hodně prostředků za společné letenky mezi USA a Ženevou. – Vztah k Ženevě – matka Jiřina Slavíková tam vyrostla, protože dědeček Slavík působil řadu let při The League of Nations. Matka měla celý život silný vztah k francouzské kultuře.</p>
1:41:58	<p>Kontakt Jiřího Veltruského s Ladislavem Matějkou, bohemistou v emigraci. Ten naléhal na JV, aby do angličtiny přeložila Mastičkáře. Bránila se. Ale po návratu do Francie v roce 1968 se začala věnovat liturgickému dramatu a uvědomila si, že pasáže například responsorií jsou ve francouzském i českém dramatu. Začala na tom pracovat. Manžel se vrátil k psaní o divadle, pomáhala mu. – Jak se přes „železnou oponu“ dostávala k pramenům. V Institutu A. Denise sehnala Máchalovu edici. Přes matku sehnala další, pochybnou edici a také pomáhal Vladimír Peška. Jedna Kanadanka jí přivezla z Prahy rukopisy na mikrofilmu. JV tvrdí, že vědecká práce to nebyla. Lidé „přeceňují význam její práce.“ Matějka ji nakonec přemluvil, ale ze slibu, že ji bude editovat, sešlo. Mohlo to být lepší. Kniha o Mastičkáři (1985) jí otevřela dveře. Herta Schmid ji pozvala na konferenci do Bochumu. Kniha vyšla v roce 1985 v Matějkově edici Michigan Slavic Studies.</p>
1:52:20	<p>Jiří Veltruský psal o totalitarismu a despocii. Vydal velkou knihu o ruských koncentračních táborech „L'institution concentrationnaire en Russie“. Pro možnost anglického vydání knihu společně aktualizovali, JV četla řadu nových publikací na to téma. Vinou nakladatele kniha nevyšla. Rukopis. Současné české vydání vidí skepticky. Pozůstalost Veltruského dala na dvě místa, část do „George Meany Memorial Archives“, část do Čech. Pracovat na knize ji ničilo, je to otřesné svědectví.</p>
2. NAHRÁVKA	
1:58:11	<p>Tatínek, dedukce, že byl za války totálně nasazen, existuje fotografie. Rodiče je chránili, děti žily s chůvou, nemá dnes tolik přesných informací. Tatínek se léčil ze zánětu ledvin. Příjezd rodiny do Prahy. Co jiného tehdy dělal, neví. Ve dnech povstání byl doma. Jako voják byl u jezdeckva (?), hodnost (?). – Touha být jeptiška, dokud byla v klášterní škole. Vystudovat medicínu a odjet jako misionářka do Afriky. Pak pochopila, že to není pro ni, žít celý život mezi pár ženami. Možnost stát se učitelkou. – Kontakt Veltruského a Matějky. Kamarádi z [Divadelního kolektivu mladých]. Ladislav Matějka zemřel před několika lety v 97 letech. Pravidelné návštěvy narátorky</p>

	<p>v Praze, když se Paříž vyprázdnil. Matějka je navštěvoval v New Yorku. Je dnes ráda, že tolik naléhal s Mastičkářem. Dala si podmínku, že k překladu napíše předmluvu. Co ji zaujalo na Mastičkáři: je to unikátní, parodie na vzkříšení uprostřed náboženské hry na Velikonoce! Je český Mastičkář původní nebo převzatá inspirace? Jak se jí hra překládala do angličtiny: bez verše, po významu. Existuje překlad z 20. let – úplně chybný. JV fascinoval kontrast posvátného a skatologického. Kniha Jméno růže tvrdí, že středověká církev zavrhovala humor, ale vedle toho existuje „risus paschalis“ („velikonoční smích“) jako součást oslav zmrtvýchvstání Krista.</p>
2:15:56	<p>Publikace textů JV „Posvátné a světské“ (Divadelní ústav, Praha 2006): původ a vznik studií. Její texty vznikají vždy ad hoc, k různým konferencím, na vyžádání do sborníků. Historie vzniku jednotlivých textů. Studii o Komenském napsala na vyžádání Hany Voisin-Jechové. Nepíše česky, má potíže s psaným projevem. Studie nebyly souborně dosud publikované, až tady, publikace v DÚ přišla po sborníku textů manžela. Chybí studie o Jeu d' Adam, v českém prostředí nemá smysl ji vydávat, protože chybí znalost hry samotné.</p>
2:23:03	<p>Společně s manželem navštívila Indii. Veltruský jel na konferenci OSN na téma Trade and development (Obchod a vývoj). Jeli tam na konci ledna nebo začátkem února 1968. Jiří Veltruský byl přesvědčený, že to v ČSR špatně skončí, předem se ptal, „jestli už tam Rusové vtrhli.“ Později Veltruský přišel o práci pro ICFTU (International Confederation of Free Trade Unions), pak pracoval pro americkou AFL-CIO (American Federation of Labor – Congress of Industrial Organizations) a byl vyslán jako zástupce do Paříže. Jakou tematiku odborové svazy řešily. Kdy se stal Jiří Veltruský bojovníkem za práva dělníků. Už jako gymnazista agitoval dělníky do odborů, za války byl v podzemním odborovém [?] hnutí. Po válce komunisté mařili jeho snahy, zanechal této činnosti. Byl aktivní mezi organizátory Pražského povstání. vrátil se na univerzitu, byl asistentem Mukařovského. Dva životy měl propletené. Po odchodu z Československa byl v internačním táboře v Rakousku, pak přijel do Francie. Věnoval se dál sociálním otázkám. „Kvůli estetice neutíkal.“ Zapojení Veltruského do odboje: totálně nasazen ve fabrice na výrobu letadel, utekl a věnoval se odborům.</p>
2:34:55	<p>Z Indie v květnu 1968 návrat do Paříže. Barikády, zavřené ulice. Theatre de l'Odéon, okupovala ho revoltující mládež, zdevastovali zákulisí. Nehrálo se divadlo, otevřené diskusní fórum. Zpráva o okupaci Československa přišla rozhlasem. Zdrtilo to Jiřího Veltruského, i když takový vývoj očekával. Sestřina česká aupairka řešila zda zůstat, K. Brušák jí poradil návrat. „Brušák byl dobrý člověk, i když to maskoval.“ Jeho poezii neznala, slyšela jeho hezké rozhlasové pořady. Velikonoční mystérium Ivana Jelínka neznala. Dorothy Sayersová a její evangelijní hry. Jeruzalémská bible, český náročný překlad manželů Halasových.</p>
2:45:37	<p>Období 70. a 80. let – doba práce na Mastičkáři. Zmeškala kvůli tomu norskou cestu svého muže. Z předmluvy k překladu je v českém souboru část. Knihu taky nemá smysl vydávat česky, historie by měla být Čechům známá. V článcích v knize je to hlavní, co mohla k Mastičkáři říct.</p>
2:50:37	<p>(<i>videozáznam</i>) Kdo byl Jiří Veltruský. Dobrý člověk, kterého lidi příliš neznali. Poznámalo ho dětství s „úspěšnějším“ bratrem. Měl tvrdou slupku. Uměl mluvit, uměl psát dopisy. Veltruského deportace na Korsiku, v roce 1960 během návštěvy Chruščova. Byl tam mj. s Tomášem Levitem. Bylo o ně dobře postaráno, ale zpochybnilo to princip azylu. Manžel psal dopisy, tyto se zachovaly, na rozdíl od dopisů z doby seznámení. Zadrželi ho jako Paula Bartona. Veltruský byl trpělivý člověk. Měl široký vějíř zájmů. Ve Francii zájem o estetiku divadla ustoupil do pozadí. V závěru života se zájmy prostupovaly. Vliv Jiřího Veltruského na práci narátorky.</p>

	<p>Žila ze „seminářů“ u večeře. Společné návštěvy divadla, často divadlo exotického původu. Měl hlad po poznání. Oceňoval herce Michela Bouqueta. Názor na Otomara Krejču, jeho vývoj, skvěle inscenovaný Čechov. Osobní setkání Veltruského s Krejčou. – Po příjezdu JV do Paříže na konci 50. let ji často vodil do divadla. Osobní vztah Veltruského k její matce Jiřině, hluboká laskavost. Měl mouchy, ale totální součet je velice pozitivní. (<i>konec videozáznamu</i>)</p>
3:07:50	<p>Na konci 80. let vnímali uvolnění a společenskopolitické změny, ale byl velice nemocný, litoval, že to pro něj přišlo pozdě. Poprvé v Československu na mezinárodní odborové výpravě. Chtěl jet pracovně, ne se vracet. Změny se mu nezdály dost dobré, zdál se jí příliš skeptický. Dnes vidí, že jeho kritika byla přesná. Poprvé přijeli v listopadu (?) 1990, navštívili v Brně Iva Osolsoběho. Znal se s Veltruským z jedné akce ve Wassenaaru, řadu let si spolu korespondovali. V Praze setkání s příbuznými. Dodnes se setkávají. Hrob Veltruského na Břevnově. Česká rodina manžela ji výborně přijala, stýkají se.</p>
3:16:33	<p>Jako žena Veltruského by do Československa před rokem 1989 nemohla jezdit, ani ji to nenapadlo. Stesk po domově necítila. Neměla dobré vzpomínky na válku. Byla anglofil. Než potkala manžela, uvažovala o odjezdu do Kanady, chtěla dál od rodiny a začít nový život. Jí nejbližší bratr zemřel ve 21 letech. – Po smrti manžela se teoretické práci nevěnuje. Mezi manželi panoval rozpor v otázce víry. Nemohla mít děti, ale nebyla by je mohla vychovávat v pravdě. Po smrti muže začala chodit do kostela, zapojila se do života farnosti, organizuje mezinárodní skupinu. Věnuje se organizaci pohřbů. Prožívá šťastné období.</p>
3:24:57	KONEC